

sentatie stelden we ook een stappenplan op. Elk jaar passen we ons materiaal aan. Niet alleen de steeds veranderende literaire actualiteit noodzaakt ons daartoe. Ook de groep is telkens anders: het niveau van de leerlingen kan elk jaar verschillen; de omvang van de groep varieert; de interesse van de leerlingen evolueert. De groep begeleidende leerkrachten is ook niet elk jaar identiek

We vertellen u over ons project zonder de minste pretentie, en kijken uit naar uw reacties en vragen. In ieder geval willen we met u onze concrete ervaringen én problemen op deze literaire trektocht delen - want ook ervaren reisbegeleiders lopen meer dan eens verloren.

Ronde 3

Voorbeelden van vakkenintegratie; twee leerkrachten aan het woord

Mariëlle Bodde en Hinke Zetstra
Rijnlands Lyceum, Wassenaar en CSG Dingstede, Meppel
marielle.bodde@planet.nl
h.zetstra@dingstede.nl

Mariëlle Bodde

Ook op het Rijnlands Lyceum was het profielwerkstuk jarenlang een heikele kwestie. Een docente Nederlands, tevens studiebegeleider van havo-5-leerlingen, de afdelingsleider van de havo en de mediathecaris hebben een traject opgesteld dat zijn vruchten afwerpt.

Het traject begint met een aantal lessen informatieverwerving, waarvan een bezoek aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een integraal deel uitmaakt. Daarna volgen de leerlingen een digitale cursus over het zoeken, vinden en beoordelen van informatie. Elke module wordt afgesloten met een toets. De leerlingen worden stapsgewijs begeleid door studiebegeleider en vakdocent bij het opstellen van de hoofd- en deelvragen voor hun onderzoek. Ze moeten ten minste drie soorten bronnen gebruiken: internetsites, maar ook (wetenschappelijke) artikelen in tijdschriften en boeken. Het hele onderzoeksproces wordt gedocumenteerd in een logboek.

Na verwerking van de informatie en beantwoording van de onderzoeksvragen maken de leerlingen een spreekplan, want aan het einde van het traject, dat in een tijdsbestek van zes weken verloopt, presenteren ze hun onderzoek mondeling aan vakdocenten,

medeleerlingen en ouders. De presentatie telt mee als SE mondelinge taalvaardigheid. Nederlands heeft in het hele traject een ondersteunende functie, maar door de mondelinge presentatie uiteindelijk niet alleen maar een bijrol.

De samenwerking tussen Nederlands en andere vakken heeft betrekking op alle vakken waarvoor een profielwerkstuk gemaakt kan worden. Een groot deel van de voorbereidende activiteiten vindt bij Nederlands plaats, als regulier onderdeel van het eindexamenprogramma.

De lessen informatieverwerving vinden plaats in de mediatheek, waarbij de mediathecaris een sturende rol vervult. Als de leerlingen toe zijn aan het opstellen van hoofd en deelvragen, wordt de rol van de vakdocenten belangrijker.

Het traject wordt vrij snel na aanvang van het schooljaar gestart. Twee weken worden ingeruimd voor de cursus informatieverwerving en het bezoek aan de KB, vier weken voor het opstellen van de onderzoeksvragen en het vinden van relevante bronnen. In de week voor de herfstvakantie, traditioneel een week waarin veel projecten en reizen plaatsvinden, zijn de leerlingen voor een deel vrijgesteld van de reguliere lessen om te werken aan de informatieverwerking en het voorbereiden van de mondelinge presentatie, die plaatsvindt op de laatste dag voor de herfstvakantie.

Het eindresultaat (de mondelinge presentatie) wordt beoordeeld door de begeleidende vakdocent en de docent Nederlands. Nederlands beoordeelt de verbale en non-verbale aspecten van de presentatie. De profielvakdocent beoordeelt de inhoud van de presentatie, het zoeklogboek en de gebruikte bronnen.

Voor de leerlingen is het soms wat lastig aan het traject te beginnen, maar als ze eenmaal aan het werk zijn, vinden ze het over het algemeen heel prettig om een moeilijk onderdeel in korte tijd, en al voor de herfstvakantie, af te sluiten. Docenten ervaren het als een verademing niet meer een stapel werkstukken van twijfelachtige herkomst te moeten bekijken, maar het proces en een, meestal interessante, mondelinge presentatie.

Hinke Zetstra

Op SCG Dingstede werkt de sectie Nederlands op verschillende manieren samen met andere vakken. In de onderbouw gebeurt dat vrij gestructureerd in projectlessen, die gegeven worden door twee docenten van verschillende vakken. Zo is er bijvoorbeeld in de brugklas een poëzie-posterproject, een samenwerking tussen Nederlands en tekenen. In de bovenbouw is de samenwerking minder gestructureerd, meestal komt ze spontaan op gang en wordt er na afloop gekeken of het project voor herhaling vatbaar

is. Samenwerking ontstaat dan niet omdat het moet, maar omdat degenen die de samenwerking aangaan elkaar nodig lijken te hebben.

Een goed voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen Nederlands en ANW in vwo 5. De collega die ANW geeft, had een aantal jaren geleden het idee opgevat om leerlingen in groepjes een dode wetenschapper te laten "interviewen". Leerlingen moesten informatie zoeken, vragen bedenken, antwoorden op die vragen formuleren en uiteindelijk de vragen en antwoorden verwerken in een verslag. Die verslagen waren volgens hem heel slecht geschreven en hij had het idee dat dat kwam doordat leerlingen niet uit zichzelf bedachten dat ze wat ze bij Nederlands geleerd hadden m.b.t het schrijven van teksten moesten gebruiken bij andere vakken. Dus kwam hij bij ons om te vragen of we dat leerlingen niet samen zouden kunnen leren. Dus krijgen leerlingen in vwo 5 tegenwoordig bij Nederlands lessen over informatie zoeken, over interviewen en het verwerken van een interview tot een artikel. De gevonden informatie wordt beoordeeld door de docent ANW, het interviewverslag door de docent Nederlands.

Een andere vorm van samenwerking ontstond toen de docenten Nederlands van vwo 4 aan de slag gingen met een lessenserie over de Middeleeuwen. Om middeleeuwse letterkunde te kunnen begrijpen, moet je een aantal zaken weten over dit tijdperk, vonden wij. Dus wilden we beginnen met wat algemene informatie over de Middeleeuwen. We kwamen er al snel achter dat we ons hiermee begaven op het terrein van onze collega's van andere vakken. Het idee voor de Middeleeuwendag was geboren. Op deze dag krijgen de leerlingen van vwo 4 door het uitvoeren van verschillende opdrachten een idee van het leven in de middeleeuwen. De opdrachten worden geleverd door de docenten van de vakken letterkunde (Nederlands), godsdienst, anw, geschiedenis, maatschappijleer en ckv1. Deze docenten zijn op de dag zelf wel aanwezig, maar dan wel in de rol van middeleeuws personage.

Het grootste vakoverstijgende project in de bovenbouw betreft het profielwerkstuk (PWS). Ook hierbij speelt Nederlands een belangrijke rol en ook dit is ontstaan vanuit onvrede met de bestaande situatie. Het profielwerkstuk moet namelijk gepresenteerd worden en in het verleden verzuchtte menig PWS-begeleider dat het zo jammer was dat die kinderen zich daar zo vanaf maakten. Tegelijkertijd waren de docenten Nederlands in de examenklassen zoveel tijd kwijt aan de presentaties voor een cijfer dat ze eigenlijk geen tijd hadden leerlingen iets te leren over presenteren, wat natuurlijk ook frustraties opleverde. Dat moest beter kunnen.

Tegenwoordig is de PWS-presentatie ondergebracht bij Nederlands. Vanaf het begin van het schooljaar krijgen ze lessen presenteren, waarin niet alleen theorie aangeboden wordt, maar ook heel veel geoefend wordt. In de laatste lesperiode worden in één week alle presentaties gehouden. De presentatie vormt de afsluiting van het PWS, maar levert ook het cijfer voor mondeling taalvaardigheid bij Nederlands op. Voor het PWS

betekent dit winst omdat de presentaties echt veel beter zijn geworden. Voor Nederlands betekent dit winst omdat we geen lestijd meer kwijt zijn aan de uitvoering voor een cijfer, waardoor we heel veel tijd hebben om leerlingen goed te leren hoe ze moeten presenteren. En ook wij zien het verschil!

Uit deze voorbeelden blijkt dat er genoeg mogelijkheden zijn om vanuit het vak Nederlands samen te werken met andere vakken. Onze ervaring is dat samenwerking met andere vakken het beste werkt als ze ontstaat vanuit een bepaalde behoefte. Samenwerking is een middel om een doel te bereiken, geen doel op zich.

Ronde 3

Criteria voor interculturele leermiddelen

*Tom van der Geugten,
Fontys Lerarenopleiding, Tilburg
T.vanderGeugten@fontys.nl*

Namens de Vereniging van Educatieve Auteurs (www.educatieveauteurs.nl) presenteert Tom van der Geugten een workshop over dertien criteria waaraan een intercultureel leermiddel zou moeten voldoen. In de workshop bespreken de deelnemers aan de hand van voorbeelden uit diverse schoolvakken in hoeverre deze criteria toepasbaar zijn bij het schoolvak Nederlands.

De wil en de weg

In 1996 ontvingen alle scholen van het ministerie van OC&W een exemplaar van het boek *Waar een wil is & een weg... Sprekende voorbeelden van intercultureel onderwijs**. In dit boek werden tal van goede voorbeelden van intercultureel onderwijs (ICO) behandeld aan de hand van zes criteria, 'de zes i's van ICO':

1. ICO is identiteitsvormend (sociaal-emotionele ontwikkeling, bewustwording van de etnische of culturele identiteit).
2. ICO is inclusief en positief (positieve waardering van etnische of culturele diversiteit),
3. ICO is interactief en reflectief (o.m. jezelf en elkaar leren kennen door communicatie),
4. ICO is internationaal (de wereld wordt kleiner),
5. ICO is integrerend (als kwaliteitskenmerk van alle onderwijsactiviteiten) en
6. ICO is implementeerbaar (als vanzelfsprekend aspect van reguliere vakinhouden en aan te leren didactiek).